

a Banatului. Prin urmare, deși este o lucrare care prezintă istoria unui spațiu finit, autoarea face conexiuni în permanență cu spațiul mai larg al provinciei și al Imperiului Roman. De asemenea, axa temporală este mult extinsă prin prezentarea și referirile făcute de domnia sa asupra Daciei preromane, dar și a istoriei acestui spațiu în epoca romană târzie. În ceea ce privește conținutul, remarcăm o bună structurare a informației pe capitole și în interiorul acestora, fiind importantă marcarea prin concluzii finale a fiecăruia dintre capitole, precum și existența unui aparat critic bine pus la punct. Mai remarcăm aici bibliografia densă, fără îndoială rodul unei munci de cercetare intense. Prin subiectul abordat, lucrarea se adresează în același timp istoricului, arheologului dar și a celor care doresc să aprofundeze această tematică. Deși parcurgerea ei presupune cunoștințe serioase în ceea ce privește epoca antică pe teritoriul României, limbajul clar și concis, prezentările diferitor subiecte și argumentația ușurează mult parcursul acestei lucrări.

Recomandăm cu căldură lucrarea Doinei Benea, *Istoria Banatului în Antichitate* tuturor celor interesați de aprofundarea subiectelor legate de istoria antică pe teritoriul României, dar și a celor interesați de istoria locală a Banatului.

Ana-Cristina Hamat

Cristian Floca, *Liebling. Monografie Arheologică*, Ed. Excelsior Art, Timișoara, 2013, p. 223+146 figuri, 6 grafice, 361 de pagini anexe.

Lucrarea domnului Cristian Floca se înscrie în seria monografiilor de specialitate folosite în diverse domenii de cercetare, în cazul de față în cercetarea arheologică. În paginile ei, autorul publică rezultatele cercetării de teren – în mare parte proprii, în localitatea Liebling. Precedată de un cuvânt înainte din partea autorului (p. 11) și de mulțumirile acestuia pentru cei care într-un fel sau altul au ajutat de-a lungul timpului la strângerea informațiilor necesare la realizarea cărții (p. 13), precum și de o listă cu abrevierile bibliografice (p. 15–17), lucrarea de față este rezultatul multor ore petrecute pe teren, precum și în fața calculatorului pentru a prelucra informațiile obținute.

Capitolul I, *Noțiuni introductive* (p. 17–24), asigură introducerea cititorului în subiect printr-un glosar de termeni (p. 17–21), o introducere pentru ceea ce înseamnă cercetarea în zonă, o prezentare a structurii lucrării (p. 20–23) precum și un scurt istoric al cercetării (p. 23–24). În ceea ce privește primele două subcapitole, considerăm că acestea puteau fi trecute cu vedere la o publicare, ele găsimu-și locul într-o prezentare didactică și nu la o lucrare adresată specialiștilor așa cum considerăm prezenta lucrare încă din titlu – monografie arheologică. Al treilea subcapitol este o alegere reușită pentru introducere, faptul că în zonă nu au fost semnalate bibliografic până acum foarte multe puncte cu descoperiri arheologice este, de asemenea, important deoarece legitimează importanța demersului științific al autorului.

Capitolul II, *Mediul geografic* (p. 25–69), face o trecere în revistă a condițiilor de viață în aria studiată, pentru că așa cum spune autorul, indiferent de perioadă, omul a fost obligat să se adapteze (p. 25), iar cunoașterea mediului înconjurător reprezintă

pentru cercetătorul actual o condiție pentru o cercetare de teren reușită. Prima discuție a capitoului se poartă în jurul arealului cercetat (p. 24–29), fiind localizată geografic și istoric localitatea actuală, care datează din timpul colonizării iosefine, prin urmare fiind cartate limitele arealului localității. O a doua discuție se poartă în jurul unităților geografice și al reliefului (p. 29–39), terenul localității fiind integrat în două unități geomorfologice distincte-câmpia joasă a Timișului și câmpia înaltă a Bârzavei (p. 29). Considerăm că discursul care privește relieful zonei ar fi putut fi mult mai scurt, însă informațiile care privesc acest aspect sunt folositoare în general în cercetare. O altă discuție se poartă în jurul rețelei hidrografice (p. 39–52), aspect important în cadrul condițiilor de viață, atât în ceea ce privește apa de suprafață cât și pânza freatică, stabilind mai ales în cazul râului Timișului – traseul actual și cursul vechi al acestuia. Urmează discuția despre sol (p. 53–58), aceasta oferă cititorului aspecte generale precum și informații depre cartările de sol și tipurile acestuia. Din păcate, toate acestea sunt redată într-o formă destul de tehnică. Alături de aceste aspecte sunt discutate resursele de materie primă (p. 58–61), roci utile (tuf vulcanic, silex, obsidianul), minereuri metalifere de pe teritoriul localității. Nu înțelegem însă de ce rocile utile au fost introduse în acest capitol ca și resurse ale subsolului, pentru că în afara nisipurilor feruginoase care ar fi putut fi exploatate pe teritoriul localității (p. 60), restul zăcămintelor se află în apropiere de localitate și nu pe teritoriul ei. Apariția unor obiecte lucrate din astfel de materiale în descoperirile arheologice de pe teritoriul localității ne poate oferi cel mult premisele unui model economic al comerțului fie cu materie primă, fie cu obiecte finite. Apropierea de munți și resturile de zgură de fier descoperite în periegează justifică afirmația autorului în ceea ce privește practicarea metalurgiei fierului în teritoriul cercetat, însă considerăm că depărtarea de peste 40 de km a resurselor nu poate oferi un model de exploatare pe teritoriul localității, prin urmare credem că titlul subcapitolului nu reflectă cel mai bine conținutul acestuia. Salutară, pe de altă parte, este introducerea subcapitolului despre posibila exploatare a lutului (p. 61–62) pentru produse ceramice, fiind de apreciat prudența autorului în a considera sigură, în lipsa unor analize detaliate de laborator, exploatarea lutului în zonă înaintea epocii moderne. De asemenea, autorul presupune și o exploatarea a materiei lemnoase (p. 62–63), aceasta fiind la îndemână datorită faptului că zona era probabil împădurită în trecut. În sprijinul acestei afirmații este adusă o hartă habsburgică care arată un altfel de peisaj decât cel din ziua de azi (fig. 42). Mai este adusă în discuție și clima în zonă (p. 64–67), prezentarea fiind mult îngrădită de inexistența unor studii de acest gen pentru diferite epocii istorice în zona Banatului (p. 64). Sunt discutate aici regimul pluviometric, eolian și termic. Capitolul se încheie cu discuții asupra faunei și florei (p. 67–69), datorită importanței acestora pentru regimul alimentar uman, fiind subliniată diferența existentă între prezent și trecut, multe dintre specii fiind acum dispărute.

Capitolul III, *Etape ale cercetării și metodologie de lucru* (p. 70–91), este unul interesant, datorită unor abordări și metode moderne folosite în cercetare. Acesta capitol cuprinde mai multe subcapitole corespunzătoare documentării (p. 70–73), investigării terenului (p. 74–79), prelucrării materialului (p. 79–81), prelucrării datelor (p. 81–89), analiza și interpretarea datelor (p. 89), precum și redactarea lucrării (p. 89–91). Deși pe alocuri un pic prea stufos, acest capitol este foarte folositor pentru

stabilirea unei metodologii de cercetare pentru realizarea unor asemenea monografii pe viitor. Datorită acestui capitol, metoda autorului poate fi ușor urmărită și reprezintă – credem noi – un model de urmat în cercetarea arheologică.

Capitolul IV, *Materialul arheologic* (p. 92–153), este o foarte importantă realizare în sine deoarece materialul este unul inedit, descoperit în cadrul cercetării de teren. Prin urmare, publicarea lui este foarte importantă. Materialul descoperit (ceramică, litic, metalic, osteologic, monede) este analizat pe baza unei scheme de analiză (p. 93). Acesta este analizat în funcție de încadrarea cronologică, fiind studiat și în funcție de analogii. Descoperirile sunt datate din neolitic până în epoca medievală. Foarte important considerăm materialul de epocă romană, printre fragmentele ceramice se află inclusiv fragmente de amforă (fig. 102A). De asemenea, tot aici sunt prezentate și patru monede descoperite în perieghază de către autor sau de alți colegi. Două dintre acestea sunt datate Marcus Aurelius, iar două aparțin dinastiei Constantinieni. Prima dintre monedele lui Marcus Aurelius poate fi datată în perioada decembrie 172–decembrie 173 dacă este vorba de TR P XXVII, deci de moneda încadrată RIC III, nr. 282 și nu mai târziu în perioada 173–174 (p. 132). Remarcăm aici și o inversare a notelor 222 cu 223.

Capitolul V, *Obiective arheologice* (p. 154–181), este capitolul în care sunt prezentate cele 103 puncte, din care 100 inedite (p. 154), cartate pe teritoriul localității. Este analizată distribuția spațială a descoperirilor (p. 154–177) pe diferite epoci. Cele mai multe dintre acestea se dovedesc a fi cele încadrate în perioada secolelor II–IV (p. 177), reperele statistice fiind organizate cu ajutorul graficelor (p. 177–181). Cele mai multe obiective sunt cartate în apropierea cursurilor de apă, fiind în general monostratificate (p. 178–179). Interesante sunt și asocierile în cazul siturilor multistratificate.

Capitolul VI, *Considerații finale* (p. 182–183), însumează concluziile autorului după verificarea a aproape 5000 ha de teren în zona localității, aproape pas cu pas (p. 182). În cadrul cercetării de teren au fost cartate 100 de noi puncte, pe lângă cele trei cunoscute deja. Multitudinea descoperirilor au făcut din Liebling localitatea cu cele mai multe puncte cartate la nivel național și reprezintă, de fapt, așa cum recunoaște și autorul, o cercetare de teren bine făcută și o muncă de câțiva ani de zile (p. 182).

Lucrarea este completată cu un rezumat în limba engleză (p. 184), o listă bibliografică (p. 185–199) și anexe – fișa de sit obiectivul L1 (p. 200–206), precum și imagini din timpul cercetării (p. 207–222) sau diferite tabele și grafice (p. 223). Pe lângă figurile numerotate mai există și un număr de 22 de planșe care nu au fost numerotate, fiind trecute la fișa de sit sau la imagini din timpul cercetării. Alături de acestea, la anexe se află lista obiectivelor – fiecare cu fișă de sit, adică încă 361 de pagini. Inițiativa este laudabilă, acesta fiind aproape în totalitate un material inedit. Nu înțelegem însă de ce la anexe s-a repornit numerotarea, în opinia noastră autorul ar fi putut să aibă un număr de 103 anexe, corespunzătoare celor 103 situri. Renumerotarea paginilor este foarte greoaie, planșele nefiind nici măcar numerotate aici.

În ansamblu, lucrarea este importantă pentru cercetarea arheologică românească, datorită metodelor și tehnicilor moderne folosite. De asemenea, conținutul prezintă în cea mai mare parte informații inedite. Cristian Floca a cartat 100 de noi situri și a introdus în circuitul științific materialul descoperit în perieghaze-acesta fiind publicat în mod corespunzător. Tot la capitolul conținut, menționăm și faptul că ne-am fi dorit ca la concluzii, autorul să aibă și câteva referiri pe material.

În ceea ce privește forma lucrării, subliniem faptul că textul este ilustrat de hărții și grafice, precum și desene împreună cu poze ale artefactelor, toate acestea de o bună calitate. Terminologia este, considerăm noi, pe alocuri neadaptată – spre exemplu autorul folosește expresia “speciei de lux”, în loc de categorie de lux referitor la ceramică (p. 100). Există și câteva greșeli de tehnoredactare, care se pot explica probabil prin munca intensă depusă de autor. Este adevărat că am făcut și unele observații, însă acestea sunt mai degrabă subiective și țin de modul nostru de a privi o astfel de cercetare.

Prin urmare recomandăm această lucrare cu căldură, atât specialiștilor cât și celor care vor să cunoscă Lieblingul și îl felicităm pe autor pentru munca depusă la realizarea ei.

Ana-Cristina Hamat

Gheorghe I. Cantacuzino, *Începuturile orașului Câmpulung și Curtea Domnească. Aspecte ale civilizației urbane la Câmpulung*, Ed. Academiei Române, București, 2011, 130 p.

Deși Câmpulungul se află fără îndoială la începuturile vieții urbane românești, importanța așezării pentru istoria românească fiind de necontestat, vatra orașului nu a făcut niciodată obiectul unor cercetări arheologice sistematice. Este situația oricărei așezări în care viețuirea nu a încetat din evul mediu și până în prezent. Locuirea s-a dezvoltat pe același loc, suprapunând, distrugând și înlocuind etapele anterioare. Posibilitatea unor cercetări extinse este exclusă, singurele șanse de îmbogățire a cunoașterii rezidând în cercetări anexate la restaurarea unor monumente istorice sau în hazardul unor descoperiri întâmplătoare cu ocazia lucrărilor edilitare.

La Câmpulung ne aflăm în această situație: sondaje mai mult sau mai puțin extinse s-au întins pe durata unui secol. Autorul are ambiția să sintetizeze cercetările anterioare și să le interpreteze prin prisma investigațiilor proprii, care s-au întins la rândul lor pe trei decenii: durata unei cariere în slujba istoriei.

Cartea conține patru capitole, urmate de anexele specifice și de un bogat material ilustrativ al săpăturii și al obiectelor descoperite: desene de săpătură, planuri generale și fotografii.

Primul capitol creionează *Stadiul informațiilor* referitoare la evoluția orașului: izvoarele scrise și informațiile arheologice. În afara cercetărilor din cuprinsul fostei reședințe voievodale, cercetări arheologice au fost întreprinse în cele mai importante puncte ale așezării: la Bărăție, la Cloașterf și la alte 7 biserici din oraș. Săpăturile de la Bărăție și Cloașterf au rămas inedite, cele din urmă nici nu au fost documentate corespunzător. Investigarea prin sondaje a celorlalte biserici este cunoscută parțial prin rapoarte de săpătură.

Capitolul II se referă la *Aspecte ale civilizației urbane la Câmpulung*. Autorul punctează principalele puncte de vedere formulate de istorici asupra începuturilor orașului (oraș regal sau voievodal), asupra statutului de reședință voievodală și a rolului economic asumat. Analiza structurii urbane abordează probleme legate de: